

Ови прописи везују корисника и он је дужан да се понаша док се налази у установи тако како прописују правила кућног реда. За нарушавање ових правила понашања, установа себи задржава права санкције које се битно разликују од санкција које изричу државни органи. Овде санкције немају карактер директне принуде. Установа није део јавне управе и ако жели да се послужи принудом мора као и појединац да се обрати за то надлежном државном органу.

Овде се ствара једно ново право чија се примена обезбеђује свесном дисциплином појединаца који користе одређене услуге одговарајуће установе. Уколико појединац покаже крајње занемаривање опшtedруштвене дисциплине и тиме доведе до тешкоће или сметње у остварењу задатка установе, установа може према таквом појединцу да предузме репресалије које се могу свести на следеће: одстрањење или ускраћење таквом кориснику даљег коришћења услуга, привремено одстрањење корисника из зграде у којој је установа смештена и сл.

Б. *Дисциплинска власт установе.* — Неке установе подвргавају своје кориснике посебном режиму и њихове поступке подводе под своја правила, тако да се за њихову повреду предвиђа, на основу закона, могућност изрицања дисциплинских казни. Тако, на пример, студенти су дужни да се придржавају универзитетских и факултетских прописа и правила и да чувају углед студента и факултета. Уколико се студент не буде придржавао ових правила у свом понашању на факултету или ван њега, он одговара пред посебним дисциплинским судом за студенте (чл. 29 ЗФУ). Исто тако и ЗШ (чл. 100) предвиђа дужност ученика да поштују правила школског живота и рада и да испуњавају друге ученичке обавезе. Органи друштвеног управљања школом (школски одбор односно наставничко веће) овлашћени су да сваки у свом делокругу решава о примени дисциплинских мера према ученицима (чл. 134 односно чл. 144 ЗШ).

Др. Александар Христов

НАЈНОВИЈЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У РАДУ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА НА КОДИФИКАЦИЈИ И ПРОГРЕСИВНОМ РАЗВОЈУ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Ако се резултати рада Уједињених нација на кодификацији и прогресивном развоју међународног права погледају у светлости политичких услова у којима се развијала ова делатност, и узимајући у обзир сложену правнотехничку природу ових поступака, закључци показују недвосмислено трајну вредност ових резултата. За разлику од периода између два светска рата, када је под окриљем Друштва народа дошло до првог планског покушаја кодификације међународног права на универзалној основи (1), од оснивања Уједињених нација до данас, Генерална скупштина

(1) Без обзира на неуспех овог покушаја, припремни радови Друштва народа и искуство Хашке конференције од 1930 послужили су као основа за постављање организације и утврђивање програма рада Уједињених нација на овом пољу (Вид. ближе: Doc. UN A/AC.10/5 i A/CN.4/1/Rev. 1).

и Комисија за међународно право систематски су разматрали низ области међународног права одабраних за кодификацију непосредно после завршетка Другог светског рата. Неки од нацрта, припремљених од стране комисије за међународно право, потврђени су од стране Генералне скупштине (2) а за прихватање најважнијих од њих усвојен је систем одржавања дипломатских конференција. Тако су усвојене четири Женевске конвенције о кодификацији поморског права од 1958 и Бечка конвенција о дипломатским односима и имунитетима од 1961, које представљају значајне међународноправне акте иако није кодификована у потпуности материја којом се оне баве (3). Њима ће ускоро моћи да се дода конвенција о конзуларним односима и имунитетима која треба да буде, на основу резолуције 1685 (XVI) донете на последњем заседању Генералне скупштине, прихваћена на конференцији која ће се одржати у Бечу почетком 1963.

Међутим, кад се ближе погледа начин којим се развијала активност органа Уједињених нација надлежних за кодификацију и прогресивни развој међународног права, може се видети да је негативан развој међународних политичких прилика, посебно сукоб блоковског карактера, извршио одређен утицај и на ову делатност. То је несумњиво један од основних разлога што резултати у раду на кодификацији и прогресивном развоју нису били већи (4). Ово је, уосталом, било неминовно јер кодификација и прогресивни развој, као поступци који воде уједначавању правних правила, не могу и не смеју да се крећу изоловано од политичких становишта које заступају државе. Данас смо далеко од периода када су гајене илузије о могућности измене међународног права путем израде више или мање потпуних кодекса од стране појединаца. Колективни напори теоретичара и практичара уклапају се данас на овај или онај начин у делатност међудржавних органа, тако да у овом погледу постоји контакт који се свакодневно продубљује (5).

Ипак, иако није било спорно становиште о одлучујућем утицају који треба да врше државе на кодификацију међународног права, негативно стање међународних политичких прилика у првој деценији рада Уједињених нација на које смо већ указали, довело је у првом реду до опадања делатности Правног комитета Генералне скупштине, чији је један од главних задатака био да прати и учествује у раду на кодификацији и прогресивном развоју међународног права.

(2) Тако је Генерална скупштина поступила у случају израде Нацрта Декларације о правима и дужностима држава и Модела правила о арбитражној процедури.

(3) Због немогућности постизања политичког споразума није утврђена ширина територијалног мора ни на другој Женевској конференцији од 1959, а на Бечкој конференцији о дипломатском праву нацрт правила о дипломатији *ad hoc* враћен је Комисији за међународно право.

(4) Тако и поред проучавања питања дефиниције агресије, међународне кривичне јурисдикције, па и одговорности држава ни Правни комитет ни Комисија за међународно право нису могли да заузму одређенија становишта о формулисању одређених правних правила пре свега због заостривања формираних на међублоковској основи. Но било је несумњиво и других разлога који су утицали у овом смислу. Сигурно је, на пример, да је промена четири известиоца утицала на дужину обраде правила уговорног права која још није завршена.

(5) Приликом дискусија о целисходности кодификације појединих области често долази до позивања на рад међународних удружења. То је био случај на XIV заседању Генералне скупштине у дискусији о кодификацији принципа коезистенције. У овим случајевима много се позивало на резултате International Law Association у овим областима.

сивном развоју међународног права. Стално смањивање броја питања која су се налазила на његовом дневном реду и рутински и површан начин разматрања извештаја које сваке године подноси Комисија за међународно право речито говоре у прилог ове констатације. Тако је *via facti* Комисија за међународно право постала једини орган Уједињених нација који се систематски бавио овом делатношћу мада је на основу чл. 13 Повеље и Статута Комисије могла и Генерална скупштина да развије већу активност. Овоме је несумњиво допринела и чињеница што је Комисија састављена од најистакнутијих представника правне науке и праксе те, поред постојања незаинтересованости представника државачланица у Правном комитету, у ауторитету одлука Комисије треба тражити узрок претварања Комисије од помоћног органа задуженог за правнотехничку страну кодификације и прогресивног развоја, у тело које је суверено одлучивало не само о методолошким већ и о политичким питањима израде програма рада Комисије. Чак и првобитни програм рада Комисије прихваћен је од стране Генералне скупштине без икакве дискусије једноставним примањем к знању (6).

Све ово, разуме се, не значи да су државе биле потпуно пасивне у Правном комитету Генералне скупштине. Оне су увек интервенисале када су њихови животни интереси (7) и основне концепције о развоју међународног права долазили у опасност. Типичан пример у овом погледу било је одбијење већине држава да прихвати обавезан и у многоме судски карактер арбитражне процедуре, усвојен од стране Комисије на инсистирање Жоржа Села (Georges Scelle), у коме су принципи поштовања суверене воље држава били доведени у питање. Тај нацрт прихваћен је коначно као необавезан модел правила и постао можда помало неоправдано предмет критике која се стално понавља када се жели указати на негативан однос Комисије према жељама држава. Као што се може видети из наведених примера, државе су ипак показивале одређено интересовање за рад Комисије али њихов допринос у оквиру Правног комитета Генералне скупштине није био онакав какав је требало очекивати имајући у виду да је кодификација и прогресивни развој по чл. 13 Повеље један од елемената развоја мирољубивих и пријатељских односа између држава и као такви стављени у задатак Генералне скупштине.

Али, како је општи друштвено-политички развој после Другог светског рата довео до низа измена у односу снага које се боре на међународном пољу, његов ефект осетио се и на овом сектору делатности светске организације. Са успехом борбе за ликвидацију колонијализма, која је довела до изванредног повећања броја чланова Уједињених нација, са осведоченом безперспективношћу у коју води свет сукоб између постојећих блокова сила или, боље речено, опасношћу самоуништења до које је овај сукоб довео савремену цивилизацију, и значајном афирмацијом политике неангажованости као широке политичке платформе за решавање

(6) Вид. ближе резолуцију Генералне скупштине 373 (IV).

(7) То је био, на пример, случај са покретањем питања за давање приоритета кодификацији дипломатског права од стране југословенске делегације на VII заседању као и предлогом Перуа да се приступи кодификацији права азила на XIV заседању.

постојећих међународних спорова мирним путем, морало је доћи до промена и у активности Уједињених нација на пољу међународног права.

Основни израз тих промена у садашњем тренутку је повећано интересовање Генералне скупштине за рад на кодификацији и прогресивном развоју међународног права. То интересовање дошло је до изражаја на два последња заседања Генералне скупштине на којима су донете одлуке у којима су се манифестовале неке нове тенденције у третирању ове делатности од стране држава чланица. Први пут од оснивања Уједињених нација Генерална скупштина расправљала је у појединостима о савременом стању међународног права, улози и значају Уједињених нација у његовом усавршавању и, посебно, месту кодификације и прогресивног развоја у овом процесу као и програму рада Комисије за међународно право. Резултат ове дискусије биле су резолуције 1505 (XV) и 1686 (XVI) у којима је оцртан пут којим би у наредном периоду времена требало да се креће делатност Генералне скупштине и Комисије за међународно право.

Но оно што је најзначајније у овим резолуцијама јесте оријентација коју је Генерална скупштина дала даљој активности на овом пољу. Превазиђена су уска правнотехничка схватања и кодификација и прогресивни развој међународног права стављени у оквир који одговара савременим политичким приликама. У овим резолуцијама подвучена је потреба већег коришћења међународног права ради уређења савременог света, као и узимања у обзир промена до којих долази у његовој садржини под дејством општег друштвено-политичког развоја. Генерална скупштина одала је признање Комисији за међународно право за њен досадашњи рад али је истовремено изјавила да Правни комитет треба много активније него досада да се бави питањима кодификације и прогресивног развоја. Дошли смо данас, по схватању Генералне скупштине, до таквог стања, када полазећи од циљева и принципа Уједињених нација, треба дати већи значај улози међународног права у напорима који се улажу за јачање међународног мира и за поштовање и неискривљену примену међународног права од стране свих влада, у циљу развијања пријатељских односа и сарадње између држава, приликом решавања спорова мирним путем као и ради подстицања економског и социјалног напретка широм света. Полазећи од раније донетих резолуција Генералне скупштине бр. 1236 (XII) и 1301 (XIII) које су се односиле на развијање међудржавних односа на основу принципа мирољубиве коезистенције, Генерална скупштина расправљала је и о програму рада Комисије и на основу оцене садашњег стања међународног права, донела одлуку да Комисија размотри на своме заседању у пролеће 1962 досадашњи програм рада. Затражено је од ње да поднесе предлог свог новог програма рада на XVII заседању Генералне скупштине с тим што његова основа треба да буду, по схватању Генералне скупштине, питања уговорног права и одговорности држава (кодификација ових правила била је и досада на дневном реду Комисије) и сукцесије држава и влада (ово питање има изузетан значај данас кад се буквално из дана у дан сучељавамо са питањима ове природе услед формирања нових држава које морају одмах да

се баве решавањем питања сукцесија у односима са бившим колонијалним државама). А када овим наведеним одлукама додамо решење о стављању на дневни ред XVII заседања Генералне скупштине дискусије о принципима међународног права који се тичу мирољубиве и активне коегзистенције, или како је то речено у тексту резолуције 1686 (XVI), „пријатељских односа и сарадње држава на основу Повеље Уједињених нација“, значај одлука донетих на XV и XVI заседању о будућем раду на пољу кодификације и прогресивног развоја постаје више него очевидан.

Тај значај утолико више треба подвући јер је до усвајања ових резолуција дошло на иницијативу југословенске и других делегација неангажованих земаља (8). Тако се и у овој области рада Уједињених нација показало благотворан утицај оних држава чланица које, налазећи се изван блокова, у новим елементима насталим у послератном развоју траже путеве конструктивне међународне сарадње.

Обе резолуције прихваћене су једногласно али процес стварања ове једногласности био је веома сложен и изазвао је дискусију о најразличитијим аспектима постојеће процедуре и природе кодификационог поступка. Мада нико није био у стању да порекне потребу прилагођавања садашњег програма Комисије за међународно право новим условима, препреке су ницале једна за другом услед тежње да се даљи рад на кодификацији и прогресивном развоју међународног права одржи у досадашњим оквирима. На XV заседању основни сукоб се водио око тога да ли је Генерална скупштина надлежна по Повељи и Статуту Комисије да непосредно расправља о њеном програму рада. Изгласавање резолуције 1505 (XV) показало је да је ово питање решено у позитивном смислу, али у постављању овога питања показала се тежња да се путем задржавања програма рада Комисије у њеној искључивој надлежности, нагласи правнотехнички карактер ове делатности и умањи утицај који би Генерална скупштина односно њен Правни комитет, састављени од представника држава, могли да врше у овом погледу (9). Слична тежња показала се и у току дискусије вођене у Правном комитету у току XVI заседања. Не само чланови Комисије који су учествовали у раду Правног комитета већ нарочито представници великих сила, и посебно западних земаља, веома су се опирали сваком покушају озбиљније измене програма рада Комисије. Полазећи од правнотехничких карактеристика процеса кодификације који, по њима, тражи дуготрајну припрему (због чега не треба повећавати број питања на њеном дневном реду), они су захтевали да се избегавају контроверзна „политичка“ и „актуелна“ питања у погледу ко-

(8) Вид. говоре југословенског представника у Правном комитету др. Ђуре Нинчића (Doc. UN: A/C. 6/SR 652 и A/C. 6/SR 714 и A/C. 6/SR. 729). Говор са XV заседања објављен је делимично у „Југословенској ревији за међународно право“, бр. 1/61.

(9) То је био смисао амандмана поднетог од стране Аргентине, Канаде, Колумбије, Данске, Ирана, Либерije, Пакистана, Холандије, Тајланда, Туниса и Турске (A/C. 6/L. 472 и L., 473) којима је затражено да се разматрање програма рада Комисије задржи у надлежности Комисије. Наиме, у основном предлогу резолуције поднетом од стране Југославије, УАР, Ирака, Цејлона, Авганистана, Мексика, Гане и Венецуеле (A/C. 6/L. 467, и Rev. 1) ова надлежност није негирана али је истицана надлежност Генералне скупштине. Коначно је изражен компромис (A/C. 6/L. 472 Rev. 2) у коме је прихваћен предлог да се о програму Комисије расправља на XVI заседању скупштине. Влиже о овоме у нашем чланку Генерална скупштина и кодификација и прогресивни развој у часопису „Међународни проблеми“, бр. 1/61.

јих не може лако доћи до споразума међу постојећим блоковима сила. Истовремено са овим они су сматрали да не треба посветити већу пажњу примени поступка прогресивног развоја иако је та могућност у Повељи и Статуту Комисије посебно предвиђена и дозвољава расправљање о актуелним питањима независно од степена њиховог досадашњег регулисања у области међународног права. У овоме су се позивали на то што је при досадашњој кодификацији вршен и прогресиван развој обрађиваних области, те су наглашавали да овим путем треба и даље ићи како се не би, у случају радикалнијих захвата у методе досадашњег рада, покварило оно мало што је досада постигнуто на опште задовољство (10).

Интенција неангажованих земаља које су покренуле ову акцију није била, међутим, да се поквари оно што је досада постигнуто већ да се подизањем ауторитета ове активности Генералне скупштине створе услови за појачано учешће свих држава чланица у стварању савременог међународног права, да се више узму у обзир потребе нових држава и да, на тај начин, и у овој делатности добију одређено место промене које су се догодиле у савременом свету и које утичу на измену принципа, правила и института међународног права, те да се у оквиру тога изврши и кодификација принципа мирољубиве и активне коегзистенције који треба да буду основа целокупног рада на кодификацији и прогресивном развоју. Мада до усвајања предлога о кодификацији ових принципа није дошло на XVI заседању Генералне скупштине, на коме је то предложила југословенска делегација, указивање на потребу да се расправља о њима и они протумаче као општа основа усавршавања међународног права у данашње време, добило је широку подршку. Ово се види из одлуке да се започне расправљање о принципима коегзистенције у оквиру посебне тачке дневног реда на XVII заседању Генералне скупштине. Иако је као главни аргумент против кодификације принципа коегзистенције истицан контраверзни политички карактер овог појма, западне силе су се врло брзо сложиле са идејом о расправљању о њима, признајући на тај начин да у данашњој међународној заједници, заснованој на изванредној разноликости друштвено-политичких и економских система, принципи коегзистенције треба да буду полазна тачка у процесу стварања међународног права. У дискусији навођена су и друга питања која заслужују посебну пажњу Правног комитета али сва та питања остављена су засада по страни и расправљању о правним принципима коегзистенције дат је приоритет (11).

Ако треба из досадашњег излагања извући неки најопштији закључак онда је то несумњиво констатација да је Генерална скупштина придала у току последње две године већи значај раду Комисије за међународно право и кодификацији и прогресивном развоју него икада раније.

(10) Видети ближе писмена мишљења влада у Doc. UN: A/4796 и Add. 1—8, као и иступања представника Велике Британије, СССР (A/C. 6/SR 717), Бразила (A/C. 6/SR 721) и САД (A/C. 6/SR 722).

(11) То се види по садржини амандмана који су на предлог резолуције поднет од стране Југославије, УАР, Цејлона, Ирака, Авганистана, Камбоџе, Гане, Либије, Чехословачке и Румуније (A/C. 6/L. 492) поднели САД, Пакистан, Јапан, Дахомеј, Чиле, Грчка, Турска и Ирска (A/C. 6/L. 494), тражећи само измену термина „мирољубива коегзистенција“, као и уопште по току дискусије у Правном комитету (Вид. ближе Doc. UN — A/C. 6/SR. 713 до SR. 730).

На инсистирање неангажованих земаља продрла је теза да у настојањима за решавање спорова који раздиру савремени међународни развој треба придати већи значај међународном праву. Мада је јасно да међународно право не може да има у овом процесу централно место, јер нема способност самосталног деловања на решавање политичких проблема, ипак значај његовог поштовања и коришћења није мали ако се оно схвати као инструмент свакодневне политике држава. Другим речима, несумњиво је да од ефикасности и савршенства међународног права зависи бар у извесној мери и остварење тежње за постизање стања мирољубиве и активне коегзистенције која је данас предуслов сваког успешног мирољубивог развоја. После прихватања резолуција 1505 (XV) и 1686 (XVI) активност Уједињених нација на пољу међународног права добила је своје место у овим настојањима. Отворена је једна нова етапа у овој делатности и стога ће ове резолуције заузети посебно место у аналима светске организације.

Но ове две резолуције нису биле једина манифестација појачаног интересовања држава чланица за кодификацију и прогресивни развој међународног права. Исти смисао имале су и друге одлуке донете на XVI заседању Генералне скупштине. Повећан је број чланова Комисије за међународно право од 21 на 25 и омогућено новим члановима организације из Африке да буду боље заступљени у њеном саставу. Поред тога, извршен је избор и нових чланова Комисије који на основу чл. 8 њенога Статута треба да заступају све правне системе света и главне облике цивилизација. Но то није оно што бисмо желели да подвучемо. Важније је за нас то што су приликом доношења ових одлука на XVI заседању државе чланице показале много веће интересовање за решење ових питања. Дискусија о повећању броја чланова Комисије прешла је у Правном комитету оквир стандардног разматрања. Нов однос снага показао се и у одређеном захтеву совјетске делегације за повећање броја представника Источне Европе од 3 на 4 члана на рачун Западне Европе која располаже са 6 места, с тим што се могло приметити да је овај захтев наишао на одређени одјек код делегација азиско-афричког подручја (12). Центри интересовања за међународно право померају се и Западна Европа налази се у дефанзиви. Ова појава је дошла до изражаја и у чињеници да је за избор у Комисију предложен рекордан број од око 50 кандидата, што је још један пример заинтересованости држава чланица за рад Комисије за међународно право и кодификацију и прогресивни развој (13).

Према томе, може се закључити и на основу ових појава на које смо укратко указали, да кодификација и прогресивни развој међународног права

(12) Вид. ближе: A/C.6/SR 689 до SR. 700 и A/C6/L. 481 и Add. 1, L. 482 и L. 483 и Add. 1, и A/ 4805.

(13) Међу 25 изабраних нових чланова Комисије за међународно право налази се и наш проф. Бартош који је изабран великом већином. Поред њега, у Комисији налазе се: Ago (Италија), Amado (Бразил), Azechaga (Уругвај), Briggs (САД), Cadioux (Канада), Castren (Финска), El Erian (УАР), Elias (Нигерија), Gros (Француска), Kanga (Камерун), Lachs (Пољска), Liu (Кина), Luna Garcia (Шпанија), Padilla-Nervo (Мексико) Pal (Индија), Pessou (Дахомеј), Paredes (Еквадор), Rosenne (Израел), Tabibi (Авганистан), Тункин (СССР), Verdross (Аустрија), Waldock (Велика Британија), Tsuruoka (Јапан), и Yasseen (Ирак).

добијају постепено шири друштвено-политички смисао. У условима изванредне међузависности држава, одређене јединством политичке и економске основе савременог друштва, централизација формалних извора међународног права, која се може извршити у оквиру Уједињених нација на универзалној основи применом поступака кодификације и прогресивног развоја, може да послужи као одређени допринос за стабилизовање савремених међународних односа. Ова делатност може, исто тако, да буде и одређена противтежа блоковској политици развијања регионалних правних система на интеграционој и другим основама, те је на тај начин и израз тежње за очување јединственог карактера међународне заједнице. Да ли ће и колико могућности створене прихватањем одлука о којима смо досада говорили бити искоришћене у овом смислу, друго је питање на које ће одговорити будућност.

Др. Милан Шаховић

ПРАВНИ ПРОБЛЕМИ ЗАШТИТЕ ОД ЈОНИЗУЈУЋИХ ЗРАЧЕЊА

1. — Историја људске заједнице обилује примерима опасности и удеса којима је био човек стално изложен. Они су долазили најчешће изненадно, у краћим или дужим временским размацама, са различитим дејством и трајањем или су се појављивали у одређеним временским циклусима. Обично, њихов исход је био драматичан за човека. Те категорије опасности везане су углавном за природне појаве које су се дешавале независно од воље човека и његове моћи да их предвиди и спречи. Једини начин одбране или борбе за опстанак било је прилагођавање човека ономе што га окружује. У почетку то је била спонтана и несвесна реакција. Међутим, човек је постепено проналазио средства која су му омогућавала да у извесној мери искоришћава природну стихију за свој економски развој, чак и да регулише извесне појаве и снаге у природи пред којима је раније био немоћан. И управо тада се појављују нове опасности и долази до нових удеса, као непосредних резултата такве људске делатности. Борба против природне стихије и стални напредак људског друштва — и једно и друго резултат људског ума и његовог рада — у обрнутој је сразмери са несрећама које изазивају употребљена средства у том вечитом кретању напред. Другим речима, резултат човековог рада није само корист и напредак већ се као њихов корелатив стално појављује и опасност, односно ризик и штета.

У свакодневном животу то значи да су се поплавама, земљотресима и пожарима придружиле саобраћајне несреће, несреће у индустрији, несреће изазване употребом машина, синтетичких материјала, хемикалија, итд., и да човек својом делатношћу, стварајући стално све нове и нове изворе напретка, ствара и нове изворе опасности. Али сада се не може више говорити само о прилагођавању човека ономе што га окружује. Човек је тај који треба да одлучи о квалитету и квантитету односа између ризика и користи и да у сваком случају покуша да проналажењем одго-